

Кеңістіктік даму жобаларын басқару

4-дәріс

—— Жобалық жоспарлаудың негізгі принциптері

География ғылымдарының кандидаты, профессор А.А. Токбергенова

Дәрістің мақсаты

Жобаларды жоспарлау процесінің мәнін ашу, оның негізгі қағидаттары мен әдістемелік негіздерін түсіндіру; жобаның мақсаттары, ресурстары, мерзімдері мен нәтижелерін тиімді жоспарлау дағдыларын қалыптастыру.

Кез келген жобаның табысты іске асуына негіз болатын маңызды процесс

Жоспарлау

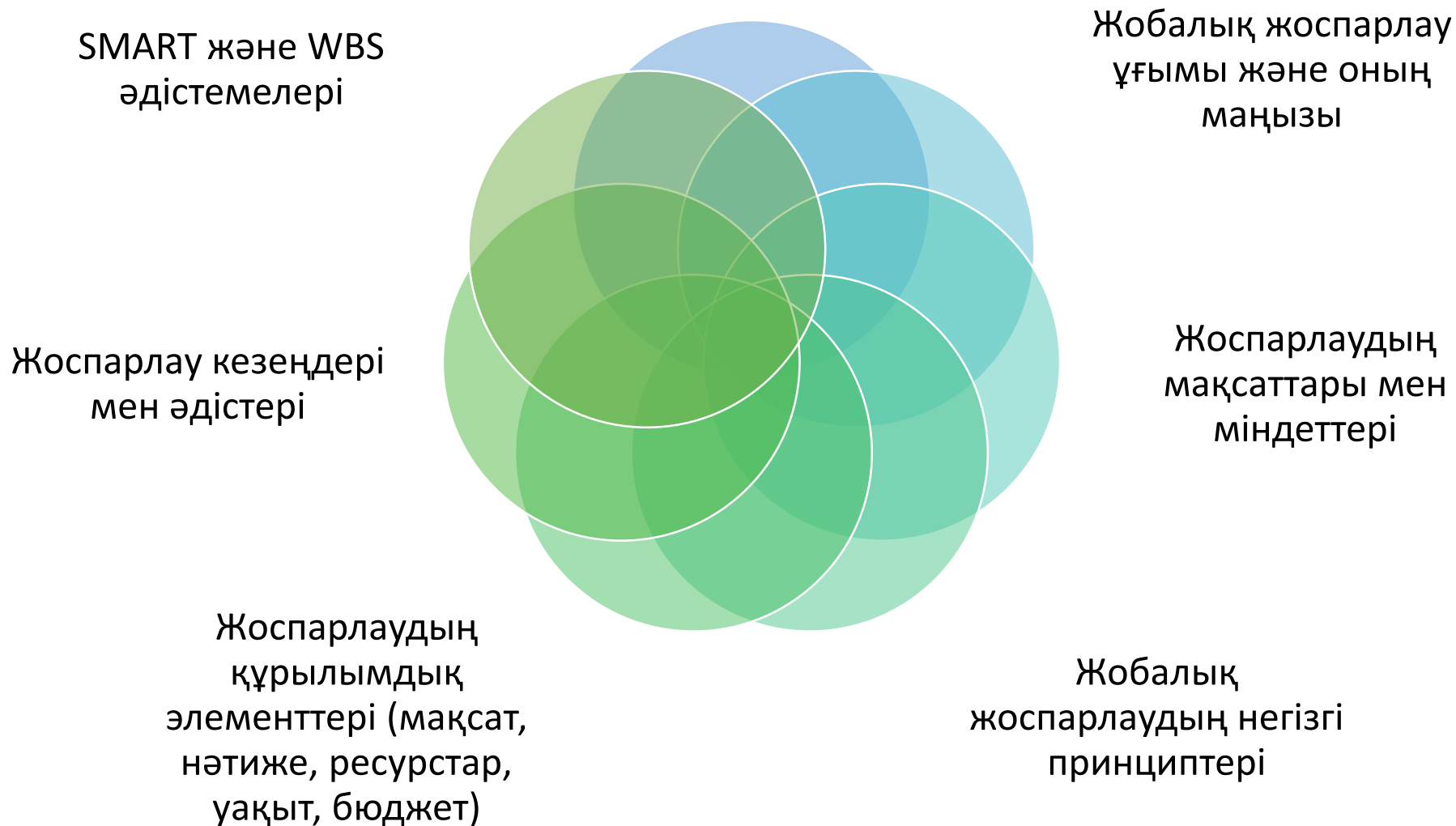

Бақылау

Тәуекелдер

❓ Негізгі сұрақтар:

Жобалық жоспарлау туралы жалпы түсінік

Жоспарлау ұғымы

Жобалық жоспарлау – жобаны жүзеге асыруға қажетті мақсаттарды, ресурстарды, уақыт пен шығындарды жүйелі түрде ұйымдастыру процесі. Бұл процесс жобаның табысты болуын қамтамасыз ететін негізгі басқару функциясы болып саналады.

Жобалық жоспарлаудың мақсаттары мен міндеттері

Жобаның мақсаттары мен нәтижелерін нақтылау

Жобаның неге қол жеткізуі керектігін айқын анықтау

Қызметтерді орындау ретін анықтау

Жоба тапсырмаларының логикалық тізбегін құру

Ресурстарды тиімді бөлу

Материалдық, қаржылық және адам ресурстарын оңтайлы пайдалану

Тәуекелдер мен өзгерістерді бақылау

Ықтимал қиындықтарды алдын ала анықтап, оларды басқару шараларын жоспарлау

Уақыт пен шығынды оңтайландыру

Жобаны белгіленген мерзімде және бюджет шегінде аяқтау

Жүйелілік және мақсаттылық принциптері

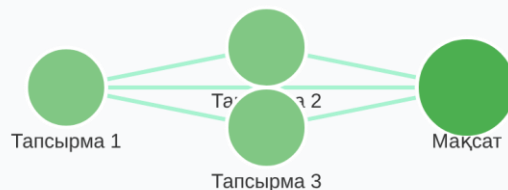
Жобалық жоспарлаудың табысты болуы үшін бірқатар негізгі қағидаларды сақтау қажет. Бұл принциптер жобаның барлық кезеңдерінде тиімді шешім қабылдауға және жобаны сәтті аяқтауға көмектеседі.

Жүйелілік принципі

Жобаның барлық элементтерінің өзара байланысын және олардың біртұтас жүйе ретінде жұмыс істеуін ескеруді білдіреді.

Мысал:

Бюджетті жоспарлау кезінде ресурстардың қолжетімділігі мен мерзімдерді ескеру қажет. Әрбір тапсырманың басқа тапсырмаларға қалай әсер ететінін түсіну жобаның тұтастығын қамтамасыз етеді.

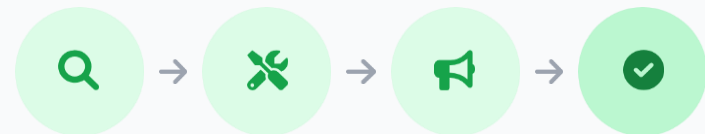

Мақсаттылық принципі

Барлық әрекеттердің жобаның түпкі мақсатына бағытталуын талап етеді. Әрбір іс-шара, әрбір ресурс жобаның жалпы мақсатына жетуге үлес қосуы тиіс.

Мысал:

Егер жобаның мақсаты жаңа өнімді нарыққа шығару болса, онда барлық зерттеу, әзірлеу және маркетингтік әрекеттер осы мақсатқа жетуге бағытталуы керек.

Ресурстық теңгерім және икемділік

Жобалық жоспарлаудың табысты болуы үшін бірқатар негізгі қағидаларды сақтау қажет. Бұл принциптер жобаның барлық кезеңдерінде тиімді шешім қабылдауға және жобаны сәтті аяқтауға көмектеседі.

Ресурстық теңгерім

Уақыт, қаржы және кадр сияқты ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз етеді. Ресурстарды дұрыс бөлу жобаның мерзімінде және бюджет шегінде орындалуына ықпал етеді.

Мысал:

Жобаның белгілі бір кезеңінде адам ресурстары жетіспесе, бұл бүкіл жобаның кешігуіне әкелуі мүмкін, сондықтан ресурстарды алдын ала жоспарлау және оларды теңгерімді бөлу маңызды.

Икемділік

Жоспарға өзгерістер енгізу мүмкіндігін білдіреді. Жоба барысында күтпеген жағдайлар туындауы мүмкін, сондықтан жоспар осы өзгерістерге бейімделуге қабілетті болуы керек.

Мысал:

Жаңа технологиялардың пайда болуы немесе нарық жағдайының өзгеруі жоспарды қайта қарауды талап етуі мүмкін. Икемді жоспар жобаның сыртқы факторларға төзімділігін арттырады.

Бұл принциптер жобаның күтпеген қиындықтарға тап болуын азайтады және табысты болуына ықпал етеді.

Уақыттылық, қатысушылық және өлшенімділік

Уақыттылық

- ✓ Жоспарлау мерзімдерін сақтауды және оларды бақылауды қамтамасыз етеді
- ✓ Жобаның әрбір кезеңі мен тапсырмасы үшін нақты мерзімдер белгіленіп, олардың орындалуы қадағалануы тиіс
- ✓ Бұл жобаның кешігуін болдырмауға және жалпы мерзімді сақтауға көмектеседі

💡 Жоба кестесін әртүрлі бөлімдері үшін нақты мерзімдермен жасау және оларды регулярлы түрде бақылау

Қатысушылық

- ✓ Мүдделі тараптардың (стейкхолдерлердің) жобаны жоспарлау және іске асыру процесіне белсенді қатысуын талап етеді
- ✓ Олардың пікірлері мен талаптарын ескеру жобаның табысты болуына ықпал етеді
- ✓ Қақтығыстарды азайтады және жоба тапсырмаларына қатысушылардың түсінігін арттырады

💡 Тұрақты мүдделі тараптармен кездесулер ұйымдастыру

Өлшенімділік

- ✓ Нәтижелерді бағалау үшін нақты көрсеткіштерді анықтауды білдіреді
- ✓ Жобаның прогресі мен табыстылығын өлшеуге болатын критерийлер болуы керек
- ✓ Мысалы: өнімділікті арттыру, шығындарды азайту немесе тұтынушылардың қанағаттану деңгейін арттыру

💡 Жоба барысында KPI-лерді анықтау және оларды регулярлы түрде бақылау

Жоспарлау құрылымы мен элементтері

Жобалық жоспарлаудың негізгі элементтері жобаның табысты орындалуын қамтамасыз ететін маңызды құрамдас бөліктер болып табылады.

Мақсат

Жобаның түпкі нәтижесі, неге қол жеткізу керектігін анықтайды

Міндеттер

Мақсатқа жетуге бағытталған нақты іс-қимылдар

Ресурстар

Жобаны орындауға қажетті материалдық, қаржылық және адам ресурстары

Мерзім

Жобаның әр кезеңі мен жалпы орындалуына бөлінген уақыт кестесі

Бюджет

Жобаның шығындары мен қаржыландыру көздерін қамтитын қаржылық жоспар

SMART және WBS әдістемелері

🎯 SMART әдістемесі

Мақсаттарды нақты және өлшенетін етіп қоюға көмектеседі

S Specific (Нақты)
мақсат айқын және түсінікті болуы тиіс

M Measurable (Өлшенетін)
мақсатқа жету деңгейін бағалауға болатын көрсеткіштер болуы керек

A Achievable (Қолжетімді)
мақсат шынайы және орындалуы мүмкін болуы тиіс

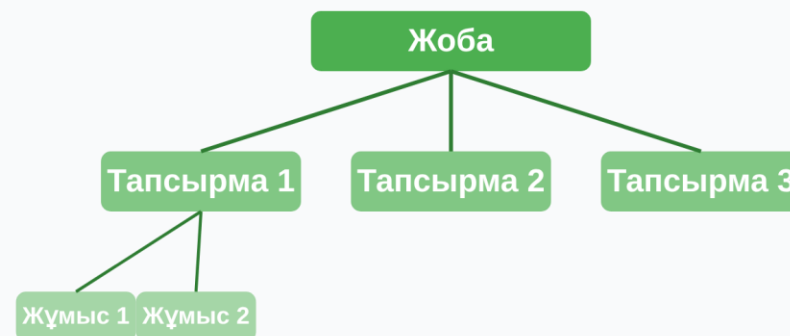
R Relevant (Өзекті)
мақсат жобаның жалпы стратегиясына сәйкес келуі керек

T Time-bound (Мерзімді)
мақсаттың орындалуына нақты мерзім белгіленуі тиіс

🏗️ WBS әдістемесі

Work Breakdown Structure - жұмысты бөлу құрылымы әдісі

Жобаны басқарылатын және орындалатын кішігірім тапсырмаларға бөлуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс жобаны басқаруды жеңілдетеді және ресурстарды тиімді бөлуге көмектеседі.

Тәуекелдерді басқару

Ықтимал тәуекелдер

Уақыттың созылуы

Жоба кестесінің бұзылуы, күтпеген кешігулер немесе тапсырмалардың жоспарланғаннан ұзаққа созылуы

Ресурстардың жетіспеушілігі

Қаржылық, адамдық немесе материалдық ресурстардың жеткіліксіздігі, бұл жобаның орындалуын тежейді

Мақсаттардың нақты болмауы

Жоба мақсаттарының немесе талаптарының анық еместігі, бұл жұмыс көлемінің өзгеруіне немесе қате түсіністіктерге әкелуі мүмкін

Техникалық қиындықтар

Күтпеген техникалық мәселелер немесе технологиялық шешімдердің сәйкес келмеуі

Коммуникацияның нашарлығы

Команда мүшелері арасындағы немесе мүдделі тараптармен арадағы тиімсіз байланыс

Түзету шаралары

Резервтік уақытты жоспарлау

Жоба кестесіне күтпеген кешігулерге арналған қосымша уақытты енгізу

Тәуекел матрицасын құру

Тәуекелдерді олардың ықтималдығы мен әсері бойынша бағалауға арналған құрал

Agile тәсілін қолдану

Жобаны икемді басқару әдісі. Бұл тәсіл өзгерістерге тез бейімделуге, кері байланысты жиі алуға және тәуекелдерді ерте кезеңде анықтап, оларды басқаруға мүмкіндік береді

Тәуекелдерді бақылау және мониторинг

Жоба барысында тәуекелдерді үнемі бақылап, олардың өзгеруін қадағалау

Тәуекелдерді азайту стратегияларын әзірлеу

Әрбір анықталған тәуекел үшін алдын алу және әрекет ету жоспарларын құру

Қорытынды

Жобалық жоспарлау – табысты жобаны іске асырудың негізгі тірегі. Ол жобаның мақсаттарын, ресурстарын, уақыты мен шығындарын жүйелі түрде ұйымдастыру арқылы жобаның тиімді орындалуын қамтамасыз етеді.

Табысты жоба үшін негізгі ұсынымдар

Жүйелілік және мақсаттылық

Жобаның барлық элементтерінің өзара байланысын және олардың біртұтас жүйе ретінде жұмыс істеуін ескеру

Ресурстық теңгерім және икемділік

Уақыт, қаржы және кадр сияқты ресурстарды тиімді пайдалану және өзгерістерге бейімделуге қабілетті болу

Уақыттылық, қатысушылық

Жоспарлау мерзімдерін сақтау, мүдделі тараптардың қатысуы және нәтижелерді өлшеу

Тәуекелдерді басқару

Ықтимал тәуекелдерді алдын ала анықтау және оларды басқару стратегияларын әзірлеу

Жоспарлау құрылымы мен элементтері

Мақсат, міндеттер, ресурстар, мерзім және бюджет сияқты элементтерді жүйелі түрде ұйымдастыру

SMART және WBS әдістемелері

Нақты, өлшенетін, қолжетімді, өзекті және мерзімді мақсаттар қою және жұмысты бөлу құрылымын қолдану

? Бақылау сұрақтары:

Жобалық жоспарлаудың мәні неде?

Оның негізгі мақсаттары мен міндеттері қандай?

Жоспарлаудың негізгі принциптерін атаңыз.

Жоспарлау кезеңдері қалай жүзеге асады?

SMART және WBS әдістері нені білдіреді?

Жоспарлауда қандай тәуекелдер туындайды?

Түзету шаралары қандай жағдайларда қажет?

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. **Project Management Institute.** *PMBOK Guide (7th Edition)*.
2. **Kerzner, H.** *Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling*.
3. **Turner, J.R.** *The Handbook of Project-Based Management*. – McGraw-Hill, 2020.
4. **ҚР Цифрлық даму министрлігі.** *Жобалық басқару әдістемесі*. – Астана, 2023.
5. **Қуандықов Б.А.** *Жобаларды басқару негіздері*. – Алматы, 2022.